

АЛЬТМЕТРИКИ: АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Останнє десятиліття відзначено зміною форм проведення наукових досліджень, неодмінним зростанням інформації, що безпосередньо впливає на зміну парадигми її отримання та використання. Надзвичайно затребуваними стають нові інструменти, що дозволяють орієнтуватися у великих потоках наукових даних, які також зазнають стрімких змін.

Інформація на основі цитувань перестає відповідати мінливим вимогам насамперед через тимчасові затримки, тому термін в два-три роки, що минув після опублікування роботи, в швидкозростаючих галузях науки часто стає неприйнятним.

У 2010 р була зроблена спроба створити додатковий інструмент оцінки наукових результатів, який отримав назву "Альтернативні метрики", або "альтметрики", (див. Офіційний сайт програми <http://altmet-rics.org/manifesto>). Альтметрики пропонуються для усунення недоліків, пов'язаних із затримкою у часі при оцінці на основі рецензування і аналізу цитувань, а також у відповідь на невірне використання імпаکت-фактору журналів при оцінці праць окремих вчених.

За заявою творців програмного документу альтметрик, велика частина новітньої наукової інформації перемістилася зі сфери безпосереднього спілкування в інтернет-середовище: соціальні мережі, блоги, Twitter та інші аналогічні інструменти комунікації.

Головним об'єктом вимірювань альтметрик залишаються наукові публікації в періодичних виданнях. Тим часом у сферу досліджень поступово залучаються книги, праці конференцій, презентації, відеоматеріали, сукупність масивів даних, програмні коди та інші види наукової інформації.

Найважливішою відмінною характеристикою нового показника є, насамперед, вихід за суворі рамки спеціалізованих продуктів за оцінкою науки і залучення в цю оцінку всіх інтернет-ресурсів, користувачами яких можуть бути, в тому числі, і неспеціалісти.

Ці категорії читачів наукової літератури, кількість яких оцінюється в одну третину, самі наукових статей не пишуть і не цитують публікації, тому їх думку не можна оцінити традиційними методами.

Що дають альтметрики цільовій аудиторії?

- Наукові працівники отримують інформацію щодо щойно опублікованих праць за своєю тематикою.

- Наукові організації отримують можливість, по-перше, відстежувати інтерес наукових груп до тієї чи іншої тематики і враховувати це при прийнятті управлінських рішень.

- Наукові бібліотеки стають володарями відомостей про інформаційні потреби вчених, на основі яких оптимізують репертуар передплати.

- Редактори журналів можуть переглядати аналітичні матеріали з опублікованих статей, а також залучати до них увагу читачів, відзначаючи значення їх альтметрик.

- Керівники грантових фондів можуть встановлювати перспективні напрямки досліджень, в які потрібно інвестувати, і отримувати статистику за поточними фінансованими проектами.

В даний час кілька компаній розробили професійні програмні продукти з обчислення альтметрик для різних категорій користувачів: керівників грантових фондів, видавців, наукових організацій та окремих дослідників. До найбільш великих систем як платного, так і відкритого або змішаного доступу відносяться наступні:

- Altmetric (<http://www.altmetric.com>). Сервіс пропонує платні послуги корпоративним передплатникам і безкоштовні – окремим користувачам. Безкоштовні метрики можуть впроваджуватися видавцями в бази даних журнальних публікацій.

- Impactstory (www.impactstory.org). Платний сервіс для окремих вчених, що збирає інформацію в Google Scholar, ORCID, Slide Share, figshare і github. Для отримання статистики на основі альтметрик достатньо вказати свої ідентифікатори.

- PLOS Article-Level Metrics (ALMs - <http://article-level-metrics.plos.org>). Сервіси для видавців, організацій, керівників грантових агентств та окремих вчених. Інформація про цитування витягується з баз даних Scopus, CrossRef, PubMed Central, Web of Science, Google Scholar і Europe PubMed Central. Інформація про закладки доступна для систем Mendeley і CiteULike. Дані про обговорення публікації беруться з Twitter, Facebook, Google blogs і Comments.

– Plum TM Analytics (<http://www.plumanalytics.com> – опис та <http://try.plu.mx> програма). Сервіс з найбільш широким набором як об'єктів оцінки, так і альтметрік.

Існує проблема, пов'язана з можливістю штучного завищення показників, при чому, якщо для показників на основі цитування способи його виявлення і обходження в цілому визначені, то у випадку з соціальними мережами зробити це значно важче.

Прикладом може служити запущена журналом автоматична розсилка через соціальні мережі і Twitter всіх назв нового випуску, завдяки чому ці публікації будуть індексуватись в альтметріках поряд з реальними повідомленнями. Що стосується користувачів, то в однієї людини може бути декілька облікових записів в різних мережах, і вона, напевно, створить дублі записів у всіх використовуваних інструментах, і тоді кожна з них неправомірно буде врахована в підсумковому показнику як окрема. Вирішити це питання з технічної точки зору досить важко.

В українських наукових, видавничих і бібліотечних спільнотах поки не помічено збільшеного інтересу до альтметрік, так само як і активності в їх використанні. Вчені та оцінюючі науку державні структури проявляють інтерес лише до окремих елементів альтметрік, наприклад, до використання в якості додаткових критеріїв для оцінки результативності відгуків у ЗМІ та кількості відвідувань сайту організації.

Тим часом у наших умовах альтметрікам варто було б приділити більше уваги з причини більшої кількості безкоштовних інструментів, у відмінність від дорогих наукометричних баз даних, до яких у багатьох наукових організацій досі немає доступу. Єдине, що необхідно враховувати при роботі з альтметріками – недостатня представленість української науки в соціальних мережах. При використанні традиційних наукометричних показників також виникає проблема, викликана розосередженістю робіт дослідників і організацій за різними профілями, що істотно ускладнює отримання достовірної інформації.

Виникнення альтметрік, за справедливим зауваженням не тільки їх творців, а й експертів, стало чітким індикатором проблем, які виникають у сфері оцінки наукових результатів, заснованих як на експертній оцінці, так і на традиційних бібліометричних показниках. Незважаючи на ряд досліджень альтметрік за їхньою оцінкою і досвід кількох видавництв щодо їх використання, вони все ще перебувають у стадії розвитку, і говорити про їх використання в якості самодостатнього інструменту поки не доводиться.

У той же час вже зараз можна з упевненістю сказати, що певну роль альтметріки грати будуть якщо не самостійно, то як інформативний додаток до традиційних методів, і якщо не в оцінці наукових результатів, то в ряді інших інформаційних областей.

Список використаних джерел

1. Гуреев, В. М. Виявлення інформаційних потреб дослідників, що використовують бібліометричні аналізи для виявлення цільових журналів / В. М. Гуреев, Н. А. Мазов // Інформаційні технології і бібліотеки. – 2013. – Вип. 32, № 4. – С. 115–122.
2. Кокарев, К. Вебометрія: нові можливості оцінки й просування наукових та освітніх установ [Електронний ресурс] / К. Кокарев. – Режим доступу : http://elibrary.ru/projects/science_index/conf/2013/presentations/kokarev.pdf. – Назва з екрану.
3. Мазов, Н. А. Роль единых идентификаторов в информационно-библиографических системах / Н. А. Мазов, В. М. Гуреев // Научно-техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. – 2014. – № 9. – С. 16–28.
4. Тимофеева, О. В. Сучасна бібліотека у науково-освітньому просторі університету: інформаційні ресурси, технології, проекти [Електронний ресурс] / О. Тимофеева – Режим доступу : <http://www.myshared.ru/slide/480624/>. – Назва з екрану.
5. Altmetrics: a manifesto [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://altmetrics.org/manifesto/>. – Назва з екрану.
6. Mendeley [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mendeley.com/groups/586171/altmetrics/>. – Назва з екрану.
7. Plos. Article – level metrics. Altmetrics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://article-level-metrics.plos.org/alt-metrics/>. – Назва з екрану.